

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
МОЛІКЕВИЧА Романа Сергійовича
«Стан здоров'я населення Херсонської області
(медико-географічне дослідження)», подану на здобуття
наукового ступеня кандидата географічних наук за спеціальністю
11.00.02 - економічна та соціальна географія

1. Актуальність обраної теми дослідження, її зв'язок з планами та напрямками науково-дослідних робіт наукових установ і організацій, державними та галузевими науковими програмами

Дослідження соціальної проблематики в регіональному розвитку вже не одне десятиліття належить до актуальних завдань суспільно-географічної науки. Проте з розвитком самого суспільства, ускладненням дії зовнішніх та внутрішніх факторів досліджуваного середовища, зміщуються акценти наукових інтересів. Наукові пошуки тривають в площині виявлення оптимальних шляхів переходу до моделей збалансованого (сталого) економічного, соціального та екологічного розвитку країн та регіонів, народонаселення та його окремих спільностей. Людина, її розвиток, фізичні, духовні та соціальні характеристики, тривалість життя та стан здоров'я виступають найвищою цінністю для багатьох демократичних суспільств, одним з яких прагне бути і Україна. Отже, дослідження стану здоров'я населення на різних рівнях територіальної ієрархії є вкрай актуальною науковою проблемою, що має вирішуватися саме зараз.

Важливим є також той факт, що поле наукових пошуків є міжпредметним, симбіотичним, відтак перетинаються декілька галузей суспільної соціальної географії, серед яких медична географія, геодемографія, рекреаційна географія, географія природних умов і ресурсів тощо, що лише посилює достовірність задекларованих наукових завдань та отриманих результатів дослідження. Зважаючи на вищезазначене, дисертаційна робота Молікевича Р.С. присвячена медико-географічному дослідженню стану здоров'я населення регіону, компонентній та інтегральній його оцінці на рівні адміністративних одиниць є своєчасною та науково значимою.

Дисертація Молікевича Р.С. має зв'язок з тематикою наукових робіт, що

виконувалися на кафедрі соціально-економічної географії Херсонського державного університету, зокрема з темами: «Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку і планування територій Херсонської області» (номер державної реєстрації № 0111U007781 (2011– 2014 рр.)), де автором було обгрунтовано теоретико-методичні засади аналізу впливу показників соціально-економічного розвитку на стан здоров'я населення; «Фіторізноманіття як основа формування екомережі антропогенно-фрагментованого степового регіону» (номер державної реєстрації № 0114U002518 (2014–2015 рр.)).

2. Ступінь обгрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Висновки дисертаційного дослідження Молікевича Р.С, що зроблені на основі аналізу попередніх наукових праць з досліджуваної проблематики, є обгрунтованими та достовірними. Наукові положення, що виносяться на захист, аргументовані аналізом достатньої за масштабом та глибиною інформаційної бази, зокрема, систематизованих автором даних офіційної статистики, звітних матеріалів, аналітичних баз даних, законодавчих і нормативно-правових документів, фахових публікацій.

Обгрунтованість та достовірність висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження Молікевича Р.С. забезпечується чітким визначенням об'єкту та предмету дослідження, коректністю постановки мети та завдань, використанням ефективних дослідницьких методів, зокрема, порівняльно-географічного методу, регресійного, факторного та кластерного аналізу, картографічного моделювання, типізації тощо.

Аргументованість і достовірність результатів дисертаційної роботи підтверджено їх апробацією на 7 міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

- обгрунтовано з суспільно-географічних позицій сутність категорії, «медико-демографічна ситуація», під якою розуміється просторово-часовий стан демографічних процесів у причинно-наслідковому їх взаємозв'язку з якісними характеристиками населення, його здоров'я в рамках багатфакторної обумовленості

(с.38-40, рис. 1.3, с.44-46);

- розроблено методику медико-географічного дослідження регіону, що побудована на обчисленні рангового індексу здоров'я, в якому агреговані дані статистики, комплексні індикатори ризику смертності від окремих хвороб, результати анкетного опитування мешканців, і наступному типологічному групуванні адміністративних районів за особливостями медико-демографічної ситуації (с.46-69, рис. 1.4, 1.5);

- виявлено роль природних передумов, факторів природно-техногенної небезпеки, соціально-економічних умов і якості життя населення у формуванні медико-демографічної ситуації у Херсонській області (с. 72-88);

- встановлено домінуючі чинники впливу на здоров'я населення регіону за допомогою кореляційного аналізу (с. 129-130);

- проведено типізацію адміністративних районів Херсонської області за особливостями медико-демографічної ситуації, виділено й схарактеризовано типи територій (с.184-193, рис.3.34-3.39);

- обґрунтовано у виділених типах адміністративних районів напрями зміцнення здоров'я населення Херсонської області відповідно до специфіки медико-демографічної ситуації (с.193-202, с. 205-206).

В цілому слід відзначити, що висновки дисертації є науково обґрунтованими, базуються на чіткому дотриманні положень суспільно-географічних концепцій і теорій, аналізі потужної емпіричної бази, використанні наочного графічного та картографічного відображення отриманих результатів.

3. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання

Дисертаційне дослідження Молікевича Р.С. має науково-теоретичне та прикладне значення. Внесок дисертанта в теорію економічної та соціальної географії полягає у тому, що він удосконалив теоретико-методичні положення медико-географічного дослідження стану здоров'я населення регіону.

Методика медико-географічного дослідження Херсонської області, яка ґрунтується на використанні даних офіційної медичної статистики і результатів опитування населення, може бути застосована для інших регіонів України. Конкретні результати дослідження можуть бути підґрунтям оптимізації

територіального управління сферою охорони здоров'я населення і розвитку регіону, основою медико-географічного прогнозування. Матеріали роботи можуть бути використані Міністерством охорони здоров'я України, Херсонською обласною та районними державними адміністраціями, іншими органами для розробки стратегій соціально-економічного і демографічного розвитку, обґрунтування заходів профілактики окремих видів захворювань. Варто зазначити, що результати дослідження та рекомендації, викладені у дисертаційній роботі, використані департаментом охорони здоров'я Херсонської обласної державної адміністрації у звітних документах і з метою вдосконалення моніторингу стану здоров'я населення (довідка № 04-08-449/0/16/024.1.2 від 02.08.2016 р.).

Результати дисертаційного дослідження використовуються при викладанні навчальних дисциплін «Географія населення», «Соціальна географія», «Геостатистика» на факультеті біології, географії і екології Херсонського державного університету (акт впровадження результатів дослідження від 11.07.2016 р.).

4. Оцінка змісту дисертації, її завершеності та оформлення

Дисертаційна робота Молікевича Р.С. є цілісним науковим дослідженням, у якому отримано наукові та практичні результати. Структура дисертаційної роботи відповідає поставленій меті та завданням. Логіка побудови є коректною та несуперечливою.

У першому розділі дисертації викладено теоретико-методичні засади медико-географічного дослідження стану здоров'я населення. Відстежено та проаналізовано історичні передумови та етапи становлення медико-географічних досліджень в Україні, деталізовано суть категорії «суспільне здоров'я» та обґрунтовано категорію «медико-демографічна ситуація» (с.11-31, с. 32-45). На особливу увагу заслуговує авторська методика медико-географічного дослідження стану здоров'я населення регіону (с.46-68).

Другий розділ містить полімасштабний аналіз умов та факторів впливу на стан здоров'я населення Херсонщини. Здійснено також їх медико-географічну оцінку (с.72-131). Автором ретельно охарактеризовано природні передумови впливу на здоров'я населення, розкрито дію екологічних чинників та фактори природно-

техногенної небезпеки (с.72-97). Розкрито статево-вікову структуру, соціально-економічні умови та якість життя населення, що виступають чинниками формування сучасної медико-демографічної ситуації у Херсонській області (с.98-131).

У третьому розділі дисертаційної роботи зроблено спробу обґрунтувати стан та тенденції формування сучасної медико-географічної ситуації у Херсонській області, здійснити компонентно-територіальний аналіз захворюваності (с.134-166). Представлено оцінку рівня суспільного здоров'я в контексті якості життя мешканцями регіону (с.167-183). Також розраховано ранговий індекс здоров'я населення адміністративних регіонів і проведено їх типізацію за особливостями МДС (с.184-192); розроблено пріоритетні напрямки збереження здоров'я у регіоні (с.193-202).

Форма викладу матеріалу є вдалою. Оформлення роботи відповідає Основним вимогам до дисертацій та авторефератів дисертацій. Наведені у роботі картосхеми є багато чисельними і вдало унаочнюють результати медико-географічного дослідження стану здоров'я населення регіону. У списку використаних джерел 214 найменувань.

5. Дискусійні положення дисертаційного дослідження, зауваження та пропозиції

Окремі положення дисертаційного дослідження викликають зауваження або носять дискусійний характер. Зокрема:

- у параграфі 1.2 першого теоретичного розділу було розглянуто сутність базової категорії «суспільне здоров'я» (с.34), відзначаючи, що у її формуванні «найзначнішу роль відіграють соціально-економічні умови та спосіб життя – 49-53% впливу», тоді як «генетичні та біологічні (ендогенні) фактори – 18-22%». На думку автора, «серед факторів впливу на здоров'я розглядаються не лише фактори ризику, ..., а й ті які можна розглядати як індикатори умов життя і, непрямі показники рівня здоров'я» (с.37). Відповідно, цілком логічним є припущення, що запобігти «факторам ризику» (с.37) доцільніше, ніж їх долати. Відтак, рекреаційна компонента (recreation – від лат. відновлювати): суспільного життя має бути врахована. Тому що вона впливає на якість життя, його продовження, суспільне здоров'я, а відтак мала бути представлена у формуванні категоріального апарату

медико-географічного дослідження більш ретельно у тексті та рисунках;

- дещо дискусійним, на нашу думку, є теза про те, що «індивідуальне здоров'я людини – явище, значною мірою, випадкове. Воно зумовлюється генетичними чинниками і залежить від безлічі випадкових процесів та явищ» (с.33-34). У такому разі напрошується думка, що суспільне здоров'я – це сумарний результат випадковостей. Проте, така теза була б хибною;

- вагомим показником, що враховується в оцінках впливу на здоров'я, є вміст йоду у ґрунтових водах. За твердженням автора, для Херсонської області показник вмісту йоду (4-5 мг/л) «... зводить до нуля ймовірність виникнення ендемічного зобу» (с.83). Чи так це насправді? Якими є результати обстежень населення з даного типу хвороб;

- безперечно, важливим є питання анкетування населення регіону на тему «Суспільне здоров'я та якість життя населення». Нажаль, з тексту роботи та анкет у додатку Б не проглядається, чи були представлені питання рекреаційно-курортного змісту в контексті розуміння процесу відновлення фізичних та духовних сил людини (населення) та підвищення якості життя. Можливо, доцільно було б включити питання: чи виїжджали мешканці регіону за його межі з рекреаційною метою, чи отримували відповідні послуги виключно на Херсонщині, яке значення має для них відпочинок; скільки вільного часу витрачається на відпочинок і яким є його наповнення;

- дещо складно виявити з дисертаційного дослідження часові межі дослідження (2000-2014 рр., 2001-2014 рр., 2010-2014рр.). Статистичні дані використані в динаміці, що особливо важливі в аналізі стану хвороб, подаються іноді за різні періоди, особливо це стосується параграфу 3.1;

- можливо, на рис.3.38 (с.189) (в авторефераті рис.6) слід було б відобразити назви типів, виводячи їх з результатів досліджень, зазначивши при цьому ключові вирізняльні їх ознаки;

- на нашу думку, робота дещо обтяжена картографічними матеріалами, можливо достатньо було б резюмуючих тематичних картограм (картодіаграм) по основних пунктах дослідження. Це свідчить про ретельність дослідження, проте частково ускладнює сприйняття його результатів.

Висловлені зауваження та побажання можуть розглядатися як шляхи подальшого розвитку обраного дисертантом перспективного та практично значимого напрямку суспільно-географічних досліджень.

6. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Результати дисертаційного дослідження відображено у 17 наукових працях, у тому числі – 6 статтях у вітчизняних наукових фахових виданнях, 2-х статтях у зарубіжних періодичних виданнях загальним обсягом 5,52 авторських аркушів. Опубліковані праці достатньою мірою відображають основні наукові положення і висновки дисертації.

7. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації

Зміст автореферату є ідентичним зі змістом основних положень дисертаційного дослідження. Винесені до нього положення є основними.

8. Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» та інших нормативних актів МОН України

Робота відповідає вимогам пунктів 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановок) Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 щодо дисертаційних робіт, які подаються на здобуття наукового ступеня кандидата наук, інших нормативних актів МОН України та паспорту спеціальності.

9. Загальний висновок

Дисертаційне дослідження Молікевича Романа Сергійовича «Стан здоров'я населення Херсонської області (медико-географічне дослідження)» присвячене актуальній темі, основні наукові положення та висновки є обґрунтованими та достовірними, достатньо висвітлені у публікаціях у фахових виданнях. Дисертація є завершеною самостійною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливе наукове завдання – проведено дослідження стану здоров'я населення регіону та здійснено типізацію адміністративних районів Херсонської області за особливостями медико-демографічної ситуації з подальшою характеристикою типів території та пропозиціями напрямів зміцнення здоров'я їх населення. Автор дисертаційного дослідження – Молікевич Роман Сергійович заслуговує присудження наукового

ступеня кандидата географічних наук за спеціальністю 11.00.02 - економічна та соціальна географія.

Офіційний опонент –
доцент кафедри географії
Національного педагогічного
університету імені М.П.Драгоманова,
кандидат географічних наук

